

КОМПЕНСАЦІЯ РЕАКТИВНОЇ ПОТУЖНОСТІ В ЛОКАЛЬНІЙ ЕЛЕКТРИЧНІЙ СИСТЕМІ

Лежнюк П. Д., Кулик В. В., Грицюк І. В.

Вінницький національний технічний університет

Розглянуто особливості компенсації реактивної потужності в локальних електричних системах з врахуванням сучасних технічних і економічних умов.

Постановка проблеми. Останні роки і на перспективу в Україні спостерігається тенденція переходу від чисто централізованого електропостачання до комбінованого, коли зростає кількість місцевих джерел електроенергії. Причому частка останніх в енергобалансі енергосистем зростає і в деяких електричних мережах вже сьогодні досягає 20–30 відсотків і більше. До місцевих джерел електроенергії, що працюють безпосередньо в мережах 10–6–0,4 кВ, відносяться як традиційні джерела невеликої потужності, так і альтернативні. Як альтернатива традиційним розвиваються відновлювані джерела електроенергії (ВДЕ) (вітрові (ВЕС) і сонячні (СЕС) електростанції та малі гідроелектростанції), когенераційні установки, газотурбінні та парогазові установки та ін. Таким чином, розподільна електрична мережа (РЕМ) поступово перетворюється в мережу з характерними особливостями для локальної електричної системи (ЛЕС), яка отримує живлення як від власних розосереджених джерел електроенергії (РДЕ), так і від централізованого джерела – електроенергетичної системи (ЕЕС). На рис. 1 наведено такий приклад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Разом з тим РЕМ енергосистем проектувалися і споруджувалися за умов централізованого електропостачання. Розбудова в них розосереджених джерел електроенергії породжує нові нехарактерні для минулого періоду задачі [1]. Окрім того слід враховувати, що одночасно змінюються економічні умови функціонування електроенергетики як галузі, зокрема перехід від оптового ринку електроенергії до балансуючого ринку електроенергії та електропостачання за двосторонніми угодами. Отже, актуальним є дослідження впливу розосередженого генерування електроенергії на режими електричних мереж. Серед основних технічних задач тут є задачі підтримання балансу активної і реактивної потужностей в ЛЕС та оптимізація розосередженого генерування активної і реактивної потужностей. Розв'язанню цих задач присвячено ряд робіт [1–4].

Мета статті. Метою даної статті є дослідження умов компенсації реактивної потужності в локальній електричній системі з врахуванням сучасних тенденцій щодо вирішення цієї проблеми.

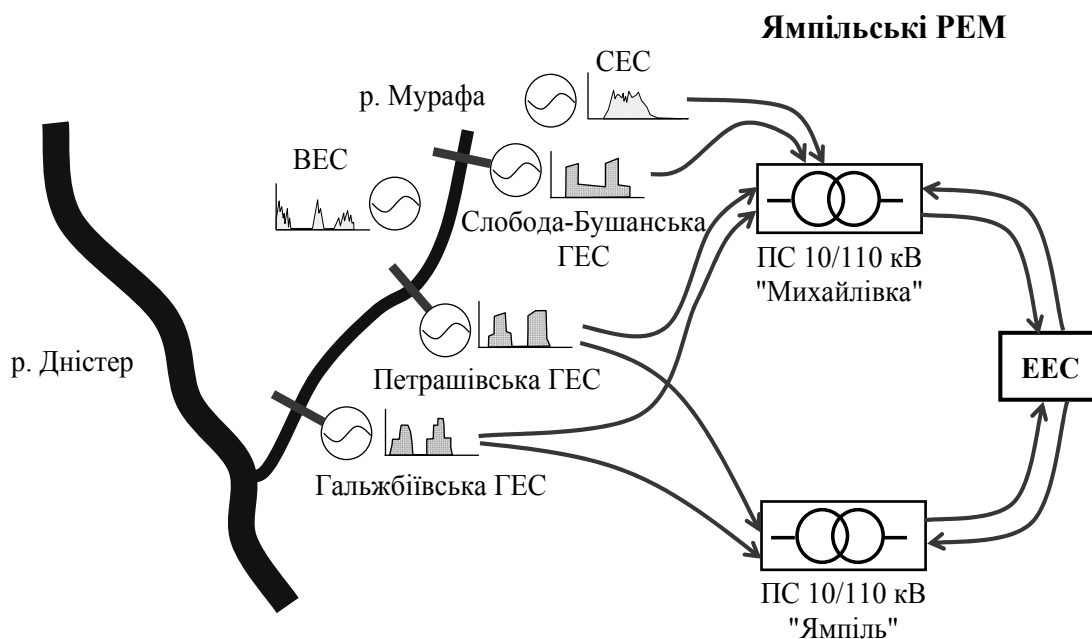

Рисунок 1 – Електрична мережа зі змішаним електропостачанням

Основні матеріали дослідження. Реактивну потужність і проблеми, пов'язані з її транспортуванням, перше, що слід констатувати, без генерування і передачі реактивної потужності не можливе генерування і передача активної потужності. Отже, слід говорити

тільки про надлишковість реактивної потужності під час її транспортування від джерел до споживачів і наслідки, до яких ця надлишковість призводить.

На рис. 2 наведені основні негативні фактори, що викликаються передачею реактивної потужності еле-

ментами електричної мережі. Слід відмітити, що вони проявляються в мережах як локальних, так і "великих" електричних систем. Проте масштаби і вплив їх на техніко-економічні показники різні. З цим необхідно рахуватися, вибираючи засоби і способи компенсації реактивної потужності (КРП) в ЛЕС і ЕЕС.

Серед факторів впливу реактивної потужності особливо місце займає збільшення втрат електроенергії. Пояснюється це відносною простотою оцінювання його в грошовому вигляді. З використанням додаткових втрат електроенергії від потоків реактивної потужності і оптимізації їх з метою зменшення побудована чинна на сьогодні методика КРП [5], яка нині переробляється і вдосконалюється оскільки в ній практично не враховані інші фактори впливу транспортування реактивної потужності на режими електричних мереж. Разом з тим для ЕЕС, а для ЛЕС особливо, зменшення пропускної здатності елементів електричної мережі, вплив на стійкість вузлів навантаження і погіршення якості електроенергії через потоки реактивної потужності є не менш важливими. Розуміння цього зустрічається в багатьох публікаціях, зокрема [6].

Ключовим в [6] є використання під час обґрунтування рівня КРП значення співвідношення активної і

реактивної потужностей в точках балансу, тобто $\operatorname{tg} \varphi$. Зокрема, складові, якими визначається підвищуючий (понижуючий) коефіцієнт до тарифу визначаються в залежності від співвідношення між активною і реактивною потужностями. Наприклад, складова підвищення тарифу за споживання реактивної потужності під час годин максимуму навантаження визначається за формулою:

$$P_{\sigma} = 0,2(\operatorname{tg} \varphi_{\phi} - \operatorname{tg} \varphi_{н}) d_{\sigma}, \quad (1)$$

де $\operatorname{tg} \varphi_{\phi}$, $\operatorname{tg} \varphi_{н}$ – відповідно середнє значення фактичного коефіцієнта реактивної потужності під час годин максимуму навантаження і граничне значення коефіцієнта реактивної потужності, яке встановлюється розрахунковим шляхом з врахуванням всіх технічних параметрів мережі, які забезпечують надійність і економічність її режимів та якість електроенергії;

d_{σ} – відношення електричної енергії, спожитої в годину максимуму навантаження, до загального об'єму електроенергії, спожитої за звітний період.

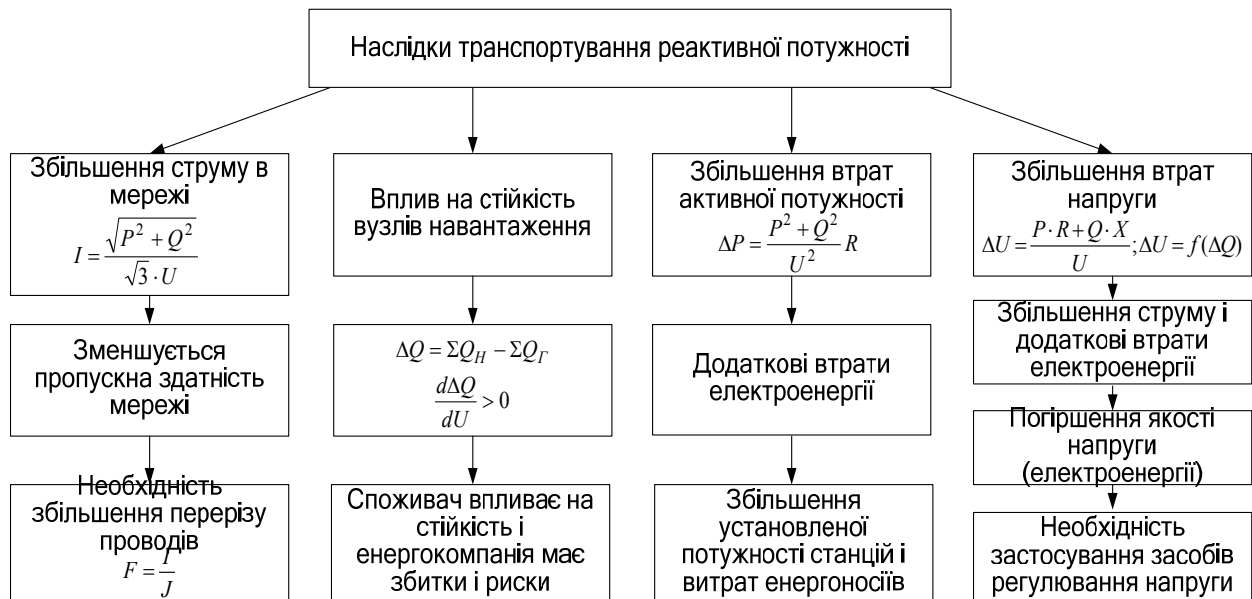

Рисунок 2 – Наслідки передачі надлишкової реактивної потужності

Базові (нормативні) значення коефіцієнта реактивної потужності $\operatorname{tg} \varphi_{н}$ визначаються в залежності від номінальної напруги мережі, до якої підключений споживач: для напруги 6–10 кВ $\operatorname{tg} \varphi_{н} = 0,4$, для напруги 0,4 кВ $\operatorname{tg} \varphi_{н} = 0,35$.

Регулювання реактивної потужності в точках балансування. Згідно викладеного підходу, коли контролюється $\operatorname{tg} \varphi$, регулювання реактивної потужності повинно здійснюватися у відповідності до зміни активної потужності.

В ЛЕС з метою формування умов оптимальності функціонування РДЕ можуть ставитися ряд оптимізаційних задач [4]. Важливим аспектом, що обов'язково має враховуватися є те, що керування ВДЕ під час їх експлуатації підпорядковане розв'язанню головного

завдання – отримання максимального прибутку від реалізації виробленої електроенергії, особливо після введення "зеленого" тарифу.

Найбільш актуальною, враховуючи специфіку забезпечення рентабельності ВДЕ, є задача оптимізації добових режимів ВДЕ з урахуванням режимів умовно-керуваних джерел (таких як СЕС, ВЕС) для забезпечення максимальних надходжень від реалізації їх електроенергії за умов багатоступеневого тарифу енергоринку та технічних обмежень з боку окремих ВДЕ. Керування потужністю ВДЕ здійснюється з метою зменшення залежності ЛЕС від централізованого енергопостачання, тобто мінімізації електроенергії, яку ЛЕС отримує від ЕЕС. Для забезпечення стійкості ЛЕС у періоди максимального (мінімально-

го) споживання, або обмеженої пропускної здатності централізованої системи електропостачання, коли варіювання параметрів генерування ВДЕ може призводити до порушення обмежень на параметри режиму системи, актуальною є оптимізація режимів ВДЕ з метою мінімізації відхилень від заданого графіка централізованого електропостачання.

У відповідності до кожної задачі на певному інтервалі часу в ЛЕС з ЕЕС споживається W_a активної електроенергії. Відповідне економічне значення реактивної енергії визначається за формулою:

$$W_{pe} = tg\varphi_e W_a, \quad (2)$$

де $tg\varphi_e$ – економічне значення коефіцієнта потужності, яке може відрізнятися від відповідного свого базового значення $tg\varphi_n$ на певну величину.

Значення $tg\varphi_e$ визначається розрахунковим шляхом з умов оптимальності режимів ЛЕС з врахуванням технічних і економічних обмежень. Його допустиме відхилення від базового значення $tg\varphi$ узгоджується з енергосистемою. Це здійснюється за результатами розрахунків оптимальних режимів ЕЕС.

Значення $tg\varphi_e$ в системі автоматичного регулювання реактивної потужності в ЛЕС використовується як уставка регулятора потужності компенсуючих установок (КУ). Задаючою величиною є поточне значення активної потужності, що споживається з ЕЕС, або графік її споживання. Зона нечутливості (оптимальності) регулювання потужності КУ визначається з аналізу результатів розв'язування прямої і зворотної задачі чутливості оптимальних рішень.

Особливістю КРП в ЛЕС є те, що РДЕ можуть бути з синхронними і асинхронними генераторами. Відповідно вони можуть генерувати або споживати реактивну потужність. Постає задача координування режимів роботи РДЕ з метою забезпечити на границі балансової приналежності, як правило, в точках примикання ЛЕС і ЕЕС, розрахунковий $tg\varphi_e$. Це можливо реалізувати за допомогою системи автоматичного керування, побудованої з використанням *SMART Grids* технологій.

SMART Grids надає можливість для постачальників електроенергії контролювати роботу електроустановок споживачів, тобто дистанційно регулювати споживання електроенергії, зсуваючи його в часі й "підганяючи" під оптимальний графік сукупного генерування активної і реактивної потужності. У перспективі за рахунок гнучких зворотних зв'язків з використанням комунікаційних мереж можливе керування режимами роботи окремих електроустановок споживачів з метою адаптування режимів споживання під нестабільне генерування РДЕ. Застосування *SMART Grid* в ЛЕС для оптимізації режимів РДЕ дозволяє розв'язуватися задачу комплексно на підставі запропонованих в [4] умов оптимальності.

Висновки. З метою оптимізації рівня компенсації реактивної потужності в ЛЕС на границі балансової приналежності необхідно підтримувати засобами автоматичного керування економічне значення коефіцієнта реактивної потужності. Основою для розрахунку економічного значення споживання реактивної

енергії є нормативне значення коефіцієнта реактивної потужності і значення споживання активної потужності в точці її обліку.

Технічними границями споживання і генерування реактивної енергії є нормативні значення коефіцієнтів реактивної потужності.

Список використаних джерел

1. Кириленко О. В. Технічні особливості функціонування енергосистем при інтеграції джерел розподіленої генерації / О. В. Кириленко, І. В. Трач // Пр. Ін-ту електродинаміки НАН України. – 2009. – Вип. 24. – С. 3-7.
2. Кириленко О. В. Енергетика сталого розвитку: виклики та шляхи побудови / О. В. Кириленко, А. В. Праховник // Праці Інституту електродинаміки НАН України. Спеціальний випуск. – Київ. – 2010. – С. 10–16.
3. Праховник А. В. Керування режимами електроспоживання в умовах запровадження в Україні ринку двосторонніх договорів та балансуючого ринку / А. В. Праховник, О. В. Коцар // Енергетика та електрифікація. – 2010. – №2. – С. 42–52.
4. Лежнюк П. Д. Особливості роботи відновлюваних джерел енергії в локальній електричній системі / П. Д. Лежнюк, О. А. Ковальчук, В. В. Кулик // Відновлювана енергетика XXI століття : XII міжнарод. наук.-практ. конф.: Матеріали конференції. – Крим, 2011. – С. 42–46.
5. Методика обчислення плати за перетікання реактивної електроенергії між електропередавальною організацією та її споживачами / Нормативний акт Міністерства енергетики України // Офіційний вісник України. – 1998. – №1. – С. 174–193.
6. Железко Ю. С. Новые нормативные документы, определяющие взаимоотношения сетевых организаций и покупателей электроэнергии в части условий потребления реактивной мощности / Ю. С. Железко // Новини енергетики України. – 2008. – №8. – С. 45–49.

Аннотация

КОМПЕНСАЦИЯ РЕАКТИВНОЙ МОЩНОСТИ В ЛОКАЛЬНОЙ ЭЛЕКТРИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ

Лежнюк П. Д., Кулик В. В., Грицюк И. В.

Рассмотрено особенности компенсации реактивной мощности в локальных электрических системах с учетом современных технических и экономических условий.

Abstract

REACTIVE POWER COMPENSATION IN LOCAL ELECTRIC SYSTEM

P. Lezhnyuk, V. Kulyk, I. Grytcyuk

Features of reactive power compensation in local electric systems taking into account modern technical and economic conditions are observed.